

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

**ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА
В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ:
ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ**

*присвяченої 125-річчю Національного університету
біоресурсів і природокористування України*

**Секція 4. Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни
та глобальних викликів**

**25 травня 2023 року
Київ, Україна**

Організатор конференції:

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу: мат. Міжн. наук.-практ. конф., секція 4: Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів (м. Київ, 25 трав. 2023 р.). Київ, 2023. С. 358.

Матеріали конференції подано в авторській редакції.

У збірнику подано результати обговорення актуальних проблем, перспектив і шляхів забезпечення продовольчої та екологічної безпеки в умовах війни, плану відновлення України, сталого розвитку світу в контексті глобальних і регіональних викликів, трансформації суспільства та формування нової парадигми розвитку.

Редакційна колегія:

Ніколаєнко С. М. (відповідальний редактор), Кваша С. М., Кондратюк В. М., Ткачук В. А., Шинкарук В. Д., Барановська О. Д., Баль-Прилипка Л. В., Братішко В. В., Глазунова О. Г., Гриценко І. С., Діброва А. Д., Євсюков Т. О., Каплун В. В., Коломієць Ю. В., Кононенко Р. В., Васишин Р. Д., Мельник В. І., Остапчук А. Д., Отченашко В. В., Рудик Я. М., Ружило З. В., Савицька І. М., Тонха О. Л., Цвіліховський М. І., Яра О. С.

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

**ПРОДОВОЛЬЧА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОЇ
ВІДБУДОВИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ**

*присвяченої 125-річчю Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

Секція 4. Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів

Відповідальний за випуск: **Отченашко В. В.**

© НУБіП України, 2023.

УДК 821.161.2.09-94 Гончар:94(477)"2022-..."

ВОЄННІ СТОРІНКИ ДІАРІУША ОЛЕСЯ ГОНЧАРА В КОНТЕКСТІ МОВНО-АКСІОЛОГІЙНОЇ ПАРАДИГМИ СУЧАСНИХ ВОЄННИХ ПОДІЙ В УКРАЇНІ

Степаненко Н. С.,

кандидат філологічних наук, доцент

(stepanenkoninast@gmail.com)

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Авторитетним джерелом дослідження минулого є діаріуші, які, зрозуміло, не позбавлені суб'єктивності, отже, не можуть правити за істину в останній інстанції. Призначення щоденників інше – вони постають як альтернативна версія оцінки подій, фактів, явищ, людей, суспільства загалом. Важливим є те, хто фіксував перебуле, яка його участь у всьому, що відбувалося, який його авторитет у суспільстві. Зміст діаріушів різний, отож і амплітуда відголосу їх у соціумі різнотональна.

Важливою подією в духовному житті українського народу став вихід у світ «Щоденників» О. Гончара (див.: [1]). За вміщеними в них відомостями, слушно зауважує М. Степаненко, «виструнчуються цілі культурні епохи і їхні прапірні постаті ... Кожна з нотаток – цікава, пізнавальна, корисна, вона нікого не лишає байдужим, спонукає до роздумів і благородних дій. Такими є записи не лише про людей як творців цивілізації, а й про розмаїття світу, що їх оточує.., точніше – про панування довкіл живої і неживої природи, що приносить задоволення, окрилює, надихає на зодчість, і дисгармонії, що гнітить, заважає нести добро, відриватися від сірої буденщини й підніматися на високі щаблі прогресу» [2, с. 11]. Тритомна праця видатного письменника опинилася під прискіпливим оком дослідників, передусім літературознавців, мовознавців, істориків (В. Аблицов, В. Галич, О. Галич, С. Ігнат'єва, М. Степаненко, М. Наєнко, П. Кононенко, Я. Гоян, В. Пащенко та ін.).

Осібне місце в «Щоденниках» О. Гончара займають воєнні сторінки. Основний зміст їх – аксіологічне інтепретування окремих подій Другої світової війни її учасником, якому довелося пройти складний бойовий шлях, застереження умудреної досвідом людини, спрямовані на те, аби страшні лихоліття, що випадали на долю багатьох народів, не повторилися. До посилів і закликів Голови Українського республіканського комітету захисту миру, члена Всесвітньої Ради Миру, автора великих епічних полотен на воєнну тематику («Прапорonoсці», «Людина і зброя», «Циклон», «Земля гуде») прислухалися, їх цінували й тиражували, що зіграло неабияку роль в утвердженні миру на землі.

Досліджуваний дискурс представлений двома діарійними форматами: 1) чітко хронологізовані системні нотатки та 2) асистемні фіксації різних років. Перший формат – 230 мінідискурсів – охоплює темпоральні рамки 06.1943 р. – 12.11.1945 р. й вирізняється особливістю структури. Її визначає насамперед змістове обрамлення. Своєрідним розлогим вступом до аналізованого формату є запис, датований червнем 1943 року, у якому молодий воїн, учорашній студент оцінює з позиції свого досвіду німецько-радянський конфлікт. Цей текст – згусток тривожних думок і зболених розмислів не одного тижня і не одного місяця: «Через три дні буде два роки, як почалася війна. Два роки, а скільки страждань, скільки мук та поневірянь для народів! Чи буде коли оцінено все безглуздя й злочинство цієї бойні...» [1, т. 1, с. 9]. Емоційна розповідь перегукується із сучасними реаліями, пор.: «Міста, красені України, перетворені в гори цегли і попелу ... Харків... – це новий Вавилон ... Сім'ї зруйновані, щастя немає, жорстока кривда панує над людьми» [1, т. 1, с. 9 – 10]. Чинили звірства різні суб'єкти [німці (фашисти) – росіяни (рашисти)] і в різні періоди історії, а наслідки вражали свою жорстокістю та цинізмом світ тоді й не перестають його подивовувати тепер. Завершує хронологізований системний виклад «Письмо к американському солдату», що є за жанром подячливо-застережним дискурсом. Його зміст, аксіологічні модуси, а особливо футурологічні інтенції послідовно накладаються на матрицю натеперіщнього дня: «Война

кончилась, но враги у нас найдутся. Они махнут рукой на кровь, пролитую нашими народами. Они попытаются снова поджечь мир, добытий нами, солдатами. И пусть мы снимем военную форму и разведемся по своим местам как штатские люди, все равно мы должны зорко смотреть за такими негодьями, равнодушными к человечеству...» [1, т. 1, с. 118].

Змістовими домінантами аналізованого дискурсу є топоніми. Вони відтворюють місце перебування автора нотаток і визвольний шлях однієї з армій. Пропріативний ряд структурують макро- й мікрохороніми (*Україна, Донбас, Правобережжя, Молдова, Румунія, Чехословаччина, Словаччина, Угорщина, Австрія*), астіоніми (*Полтава, Харків, Кіровоград, Київ, Рівне, Рибниця, Флорешти, Арад, Прага, Будапешт, Відень, Мадьярвар, Мор...*), комоніми (*Карлівка, Федорівка, Калинівка, Соколівка, Зелені Кошари, Гейзельберг...*). Аксіологічно-семантичними центрами є конструкції, що характеризують за різними ономасіологічними ознаками денотат «війна». Важливу текстотвірну роль відіграють атрибутивні компоненти, репрезентовані прикметниковими лексемами з виразно експлікованим оцінним значенням, напр.: «*Вчера передняя повозка подорвалась на mine. Из 8-ми человек остался один невредим. Из строя вышли все офицеры и командиры расчетов, Владимирову оторвало ногу ... Один я остался со своей осиротевшей ротой. Дождь, тоска, у него мать дома и невеста Рая. Проклятая война!*» [1, т. 1, с. 60]. Ця манера оповіді властива й сучасному воєнному дискурсові.

Найспецифічнішою ознакою хронологізованого системного дискурсу є його російськомовне оформлення: 219 нотаток написано російською, 10 – українською, 1 – і тією, і тією мовами. Спостережено й таке явище, як українськомовна інтертекстуальність. У діарійній нотатці від 10 лютого 1945 року наведено зворушливі, пересипані діалектизмами витяги з листів Хаєцькому від дружини [1, т. 1, с. 64], який «умер в медсанбате» [там само]. Послугування майбутнього майстра слова російською мовою можна пояснювати різними причинами. Не варто, однак, забувати дуже важливої речі: іншої мови воєнна сфера в радянську добу не мала й не визнавала.

Перший запис мирного часу – 20 березня 1946 року – і всі наступні нотатки, остання з яких датована 9 липня 1995 року, подано по-українському. О. Гончар сповна присвятив своє творче життя рідній мові, яка, за його визначенням, – «голос українського народу (05.05.1984), слово Тарасове, слово Лесине (24.02.1986), така прекрасна і така нещасна (10.02.1987), одна з найкращих європейських мов (29.09.1989)» [2, с. 158].

Нехронологізований асистемний воєнний дискурс (1946 – 1995 рр.) репрезентований двома тематичними блоками: 1) мемуаристика – актуалізація пережитого під час Другої світової війни і 2) синхронне порушення і розв’язання проблем, пов’язаних із загрозою нової війни. Для таких діарійних нотаток характерним є синтез художності, публіцистичності, а подеколи й науковості. Організована збройна боротьба між державами, суспільними класами, тобто війна, за дефініційно-щоденниковою формулою-версією О. Гончара, – «нудотний сморід газів і вибухлих мін» [1, т. 2, 18.10.1975], «жахлива річ», яка «нічого не доводить» [1, т. 1, 22.04.1960], «виплід людських пристрастей і розуму (якщо можна назвати розумом те, що сталося)» [1, т. 2, 17.04.1986]. Ця мовно-аксіологічна манера тлумачення і вербалізації поняття «війна» наскрізно пронизує сучасний воєнний дискурс.

Перелік покликань

1. Гончар О. Щоденники : у 3-х т. / упоряд, підгот. текстів, ілюстр. матеріалу В. Д. Гончар. Київ : Веселка, 2008. Т. 1. 456 с. ; Т. 2. 608 с. ; Т. 3. 648 с.
2. Степаненко М. І. Світ в оцінці Олесея Гончара: аксіосфера щоденникового дискурсу письменника. Полтава : ПП Шевченко Р. В., 2012. 284 с.